

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 10, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК [351:502.1]:327.7:061.1 ЄС: (447)

Ю. С. Горбань,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ

ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ЄС У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Yu. S. Gorban,
Ph.D. student, department of Globalization, European integration and National security management,
National Academy of Public Administration Office of the President of Ukraine, Kyiv

THE IMPLEMENTING EU INSTRUMENTS IN THE FIELD OF CLIMATE CHANGE: GERMAN EXPERIENCE

У статті досліджено теоретико-правові засади формування інструментів державного управління у сфері зміни клімату на рівні ЄС, і зокрема в Німеччині. Виявлено основні напрями кліматичної політики ЄС та завдання, вироблені до 2020 року. Проаналізовано основні групи імплементаційних інструментів та заходів у європейському врядуванні, спрямованих на боротьбу зі зміною клімату.

This article explores the theoretical and legal basis for the formation instruments of public administration in the field of climate change at EU level and particular in Germany. Determined the main areas of EU climate policy and challenges in this area by 2020. The basic of implementation instruments and measures in European governance to combat climate change.

Ключові слова: *екологічна політика, Європейський союз, європейське врядування, державне управління, зміна клімату, імплементаційні інструменти, стратегія.*

Keywords: *environmental policy, European Union, European governance, public administration, climate change, implementing instruments, strategy.*

Постановка проблеми. Зміна клімату є однією з найбільш актуальних проблем, що постала перед людством. Сьогодні підвищення температури, танення льодовиків і більш часті посухи і повені є доказом того, що зміни клімату дійсно відбуваються. Цей процес набув такого масштабу, що починає загрожувати соціально-економічному розвитку багатьох регіонів і навіть цілих країн[12].

Боротьба зі зміною клімату Землі вимагає першочергових та масштабних зусиль усіх без винятку країн світу. Тому держави мають прийняти низку не лише законодавчих, а й імплементаційних заходів, що засвідчать про серйозність їх намірів відповісти на цей виклик глобалізації.

Одним з лідерів у боротьбі зі змінами клімату є Європейський Союз (далі ЄС). На цьому шляху ЄС поставив амбіційні цілі, прийняв широке коло теоретичних та законодавчих документів, а також розробив досить ефективні інструменти як на регіональному так і на державному рівні для своїх держав-членів. Передовою в цьому відношенні є Німеччина, що зумовлює вивчення на її прикладі досвіду ЄС у цій сфері [8]. Особливо велике значення це має для України, так як не дивлячись на те, що вона є стороною Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (далі РКЗК) та Кіотського протоколу, в країні прийнято недостатньо ефективне законодавство, а процес розробки імплементаційних механізмів перебуває на початковій стадії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зміни клімату є предметом багатьох досліджень, як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців. Зважаючи на лідерство Європейського Союзу у боротьбі зі зміною клімату, значна кількість наукових напрацювань присвячена саме діяльності ЄС в цій сфері. Серед зарубіжних фахівців варто згадати в першу чергу Свена Реннова, Марко Нойберта, які досліджували управління в Центральній і Східній Європі в умовах зміни клімату, Елін Лерум Боассон і Йорген Веттстад, що досліддили і надали пояснення історії політики зі зміни клімату ЄС та багато інших вчених які зробили свій внесок у сферу зміни клімату Землі. Однак досвіду впровадження політики щодо боротьби зі зміною клімату на національному рівні, зокрема в Німеччині в контексті екологічного управління зарубіжні фахівці не приділяють уваги[15,19].

Вітчизняні дослідники: М.Микієвич, Н.Андрусевич, Т.Будякова, І.Грицяк, О.Вишняков, Г.Ситник фокусують увагу переважно на політичних та законодавчих аспектах екологічного врядування в ЄС, однак імплементаційні механізми в кліматичній сфері детально ними не розглядаються[1,2,3].

Теоретико-правові засади вивчення політики ЄС зі зміни клімату переважно спираються на документи ЄС, зокрема: законодавчі акти, директиви, рішення, протоколи, комюніке, стратегії тощо, тому постає нагальна потреба їх детального аналізу.

Незважаючи на значний доробок наукової думки у цій сфері, аспекти екологічного управління у сфері зміни клімату в ЄС вивчені недостатньо. Тому є необхідність заповнити цю наукову прогалину.

Метою статті є дослідження імплементаційних інструментів ЄС у сфері зміни клімату на прикладі Німеччини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші міжнародні документи, які було прийнято на шляху боротьби зі зміною клімату Землі, відносяться до 1990-х років. Зокрема, у 1992 р. було прийнято Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату, яка поставила мету відвернення глобального потепління шляхом "стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, що запобігає небезпечному антропогенному втручанням в кліматичну систему." Її підписали 195 країн світу, що свідчить про доленосне значення цього інструменту [17].

Однак, імплементаційним документом міжнародного характеру, який сформував основу для дій та впровадження цілей РКЗК, є Кіотський протокол, прийнятий у 1997 р. Приєднавшись до цих документів, держави світу почали роботу на національному рівні. ЄС також прийняв цілу низку цілей і завдань та відповідне законодавство[13].

Активна боротьба зі зміною клімату, як у межах ЄС так і на міжнародному рівні, є пріоритетним питанням порядку денного ЄС.

За результатами аналізу документів ЄС, політика в області зміни клімату ґрунтується на двох стовпах: зменшення викидів парникових газів та адаптація до наслідків зміни клімату. Отже, ця політика зосереджена на таких цілях: 1) більш ефективне споживання енергії, 2) створення більш чистих і збалансованих моделей транспортних засобів та відповідної інфраструктури, 3) відповідальна діяльність бізнесу, 4) забезпечення екологічного планування землекористування та сільського господарства, 5) створення умов, що сприяють дослідженню та інноваціям.

У цьому напрямі ЄС було прийнято низку важливих документів, серед них: комюніке "Виграємо битву щодо глобальної зміни клімату" 2005р., Зелена книга "Адаптація до зміни клімату в Європі - варіанти дій ЄС" 2007р., Біла книга 2009р. в якій наголошується, що адаптація до зміни клімату має лягти в загальноєвропейські стратегії адаптації, на першому етапі до 2012 р., і починаючи з 2013 р. [7,11,20].

Також варто зазначити, що в ЄС було розроблено пакет програмних документів до 2020р. у сфері зміни клімату та енергетики, окреслено рамки для відновлювальної політики орієнтованої на досягнення результатів до 2030р. та погоджено Дорожню карту дій до 2050р. [13,16,18]. Всі вони спрямовані на виконання прийнятих ЄС забор'язань за Кіотським протоколом щодо, скорочення викидів парникового газу на своїй території до 8%. Також у 2010р. реалізуючи довгострокову перспективну політику, ЄС прийняв середньострокову стратегію щодо зміни клімату "Стратегія в області зміни клімату 2020 і за його межами"(далі Стратегія 2020).

Аналізуючи та враховуючи попередній досвід, в цій Стратегії Комісія ЄС оцінює витрати і вигоди боротьби із зміною клімату і рекомендує комплекс заходів, що сприятимуть обмеженню глобального потепління на 2 ° за Цельсієм. Ця Стратегія спрямована на реалізацію та підготовку нових заходів в координації з іншими сферами європейської політики, проведення додаткових досліджень, зміцнення міжнародного співробітництва та заходів з підвищення обізнаності громадськості.

В основу Стратегії ЄС щодо зміни клімату закладені амбітні цілі "20-20-20" (20-20-20 targets), що мають бути втілені до 2020 року. Ці цілі передбачають:

- скорочення викидів парникових газів принаймні на 20% у порівнянні з рівнем 1990 року;
- дотримання правила, згідно з яким 20% від енергії, яка споживається в межах ЄС, повинні надходити з відновлюваних джерел;
- зменшення використання первинних джерел енергії на 20% у порівнянні з прогнозованими рівнями; це досягається за допомогою стимуляції енергоефективності.

Таким чином, ЄС заклад основні підвалини політики в сфері зміни клімату Землі. Однак політика ЄС передбачає, що детальна розробка імплементаційних інструментів покладатиметься на національний рівень, тому всі країни-члени ЄС реалізують покладені на них завдання.

Взірцем діяльності у цьому контексті вважається Німеччина, яка займає передові позиції у виконанні поставлених екологічних цілей, зокрема щодо боротьби зі зміною клімату. У цій країні сформований ефективний механізм стратегічного планування у сфері зміни клімату, що є одним з важливих інструментів екологічного управління. Варто наголосити, що і самі стратегії прийняті, як на федеральному, так і на локальному рівнях, мають ефективні інструменти реалізації поставлених завдань та за їх допомогою відбувається формування цілісної системи екоменеджменту в Німеччині.

У 2008 році Федеральний уряд Німеччини прийняв "Німецьку стратегію з адаптації до зміни клімату" (DAS). Метою Німецької стратегії з адаптації до зміни клімату (далі Стратегія DAS) є створення національного дієвого механізму для запобігання небезпеки, що може виникнути внаслідок зміни клімату Землі. Стратегія спрямована на виявлення наслідків і потреб у галузі адаптації, зниження уразливості до наслідків зміни клімату, збереження та поліпшення пристосованості природних, соціальних та економічних систем, полегшення підходу до сталого планування та дій у приватному, науковому, ділових та громадських секторах [10].

Стратегія DAS була розроблена в тісній співпраці з федеральними землями (Lander), робочою групою у складі представників від більшості федеральних міністерств під відповідальністю Федерального міністерства навколишнього середовища.

Згідно з Стратегією DAS, на державні органи влади Німеччини покладаються такі завдання:

1. Покращення процесу оцінки змін клімату в національному контексті та процесу впровадження Стратегії DAS, передбачено шляхом розвитку відповідних інструментів, а саме через розширення бази знань та розробку показників для оцінки прогресу її впровадження.

2. Розвиток науково-дослідного потенціалу у сфері адаптації до кліматичних змін, що передбачає встановлення та розширення діалогу з багатьма суб'єктами. З одного боку, йдеться про звичайних пересічних громадян, а з іншого - про представників промислових проектів і груп фахівців. Саме на цю цільову аудиторію мають бути розраховані інформаційні компанії, що стосуються конкретних ризиків, кола заходів та їх відповідальності у боротьбі зі зміною клімату.

3. Формування якісної бази даних, інформації та вдосконалення комунікаційних інструментів. Досягнення цього передбачається шляхом простого доступу до інформації через спеціально створені інтернет-портали, надання платформи та бази даних (наприклад: www.anpassung.net), що в свою чергу, призводить до активного обговорення інформації та залучення нових гравців.

Важливе місце посідає *Фінансовий форум*, що є центральною платформою для досліджень та діалогу в політиці в сфері зміни клімату. Його завданням є мобілізація фінансового ринку та його суб'єктів, для підтримки стратегії щодо захисту клімату та адаптації, інформування споживачів відповідних секторів, впровадження знань щодо кліматичної інтеграції у фінансові послуги.

4. Підтримка органів влади на локальному та місцевому рівні. У Стратегії зазначається, що наслідки зміни клімату мають локальний ефект, багато заходів з адаптації мають бути розроблені та реалізовані спільно з місцевими органами влади і на місцевому рівні. У Німеччині адаптація до зміни клімату, як правило, все ще відносно нова тема для місцевих органів влади. В цілях підтримки діяльності на цьому рівні, федеральний уряд ініціював проекти з питань адаптації в різних модельних регіонах.

5. Розвиток концепцій впровадження моделей проектів та розробка рекомендацій для подальших дій.

На федеральний уряд покладатиметься обов'язок фінансувати зразкові та демонстраційні схеми моделей на місцевому та регіональному рівнях. Відповідно мають здійснюватися випробування концепцій і підходів для адаптації до зміни клімату. Досвід, накопичений в цих проектах, надасть хороші приклади принципів управління, рекомендації для життя заходів, які також можуть бути включені в подальший розвиток Стратегії DAS.

Для впровадження Стратегії 31 серпня 2011 р. було прийнято "План дій з адаптації німецької Стратегії" (далі План), спрямований на здійснення конкретних кроків. В його основі закладений комплексний інтеграційний підхід, який враховує взаємодію на секторальних та регіональних рівнях, та можливий вплив зміни клімату у всіх сумісних секторах політики [4].

План дій конкретизує цілі і варіанти дій, встановлені в Німецькій стратегії з адаптації, визначає конкретні дії, які будуть здійснюватися федеральним урядом Німеччини в найближчі роки, пов'язує цю політику з іншими національними стратегічними процесами. План дій з адаптації охоплює діяльність в чотирьох областях, насамперед:

1) Надання знань, інформування. Охоплює ініціативи федерального уряду щодо створення бази знань, надання та поширення інформації, розширення наукових досліджень та інформаційної інфраструктури Німеччини, і підтримання діалогу, участі та створення мереж між учасниками.

2) Прийняття програм федеральним урядом Німеччини, що включає в себе проекти, де федеральний уряд пропонує або збирається вивчити стимули та основи для адаптації: юридичне оточення, технічні рамки, стандартизацію, політику фінансування як спосіб підтримки гравців.

3) Заходи безпосередньої відповідальності федерального уряду, зокрема в земельних питаннях, нерухомості та інфраструктурі. Для цього План дій містить, наприклад, пропозиції щодо включення аспектів адаптації в систему оцінки для «сталого будівництва федеральних будівель, а також для планування, управління і технічного обслуговування транспортної інфраструктури.

4) Міжнародна відповідальність, що визначає той внесок, який Німеччина робить з метою організації й реалізації міжнародних забор'язань, які вона взяла у сфері зміни клімату, співробітництво в цілях розвитку, в рамках міжнародної ініціативи із захисту клімату, науково-дослідній співпраці.

Важливим з точки зору формування системи екологічного управління є те, що в "Плані дій з адаптації" німецького уряду закладено цілі щодо активної підтримки діалогу, участі акторів та створення мереж співпраці між відповідними суб'єктами на всіх рівнях. На даний час у Німеччині вже створені і працюють десятки регіональних мереж:

Dynaklim - Динамічна адаптація до наслідків зміни клімату;

ExWoSt - Зміна клімату, міський розвиток: протидія причин і наслідків зміни клімату на місцевому рівні;

INKA BB - інноваційна мережа з адаптації до зміни клімату;

IPK / klimazwei - Обласне управління кліматом в мегаполісах Ганновер-Брауншвейг-Геттінген-Вольфсбург;

KLIFF - вплив клімату і дослідження адаптації в Нижній Саксонії;

KlimaMORO - Стратегії просторового розвитку зміни клімату;

KLIMZUG-NORD - стратегії, адаптовані до кліматичних змін, що стосуються столичного району Гамбурга;

KLIMZUG-Nordhessen - Регіональна мережа адаптації до зміни клімату, Північний Гессен;

KLWA - Зміна клімату і наслідки для управління водними ресурсами;

Мережа для кліматичних концепцій місцевих властей;

Klara-net - мережа для адаптації до зміни клімату в області Старкенбург;

Nordwest 2050 - Перспективи інноваційних процесів для адаптації клімату на основі моделі області Бремен-Ольденбург в Північно-Західній Німеччині;

RADOST - Регіональні стратегії адаптації для Балтійського узбережжя Німеччини;

Регіональні кліматичні Офіси Гельмгольца;

REGKLAM - Розробка і тестування із адаптації зміни клімату, комплексна регіональна програма клімату для модельної області Дрезден.

Дуже перспективним на наш погляд, є те, що Федеральне агентство з навколишнього середовища працює над розвитком новітніх методів з перетворення "Плану дій" на стратегічний інструмент планування. Грунтуючись на досвіді, отриманому від оцінок екологічних наслідків (ОВНС - оцінка впливу на навколишнє середовище) та стратегічної екологічної оцінки (СЕО- стратегічна екологічна оцінка), цей новий метод вивчення впливу на довкілля впроваджуватиметься з метою покриття економічних та соціальних наслідків, що сприятиме загальним (методологічним) розробкам інструментів для оцінки стійкості стратегій політики.

План дій має періодично переглядатися та оновлюватися, відповідно мають бути розроблені показники дій оцінки прогресу. До цього процесу повинні бути залучені всі федеральні міністерства і землі. Цей процес наразі вже триває.

Інституційною основою для впровадження "Німецької Стратегії адаптації до зміни клімату" (DAS) та реалізації Плану є Федеральне міністерство з навколишнього середовища, охорони природи та безпеки ядерних реакторів та Федеральне агентство з охорони довкілля (UBA). Також до імплементації залучені й інші державні та недержавні установи, зокрема: Німецька Національна метеорологічна служба (забезпечує кліматичні дані, необхідні для всіх областей діяльності, як основа для оцінки наслідків зміни клімату); Федеральний інститут гідрології, Федерального морського судноплавства і гідрографії і Федеральний інститут гідротехніки які працюють в тісній співпраці. Також передбачена широка співпраця з Центром компетенції з кліматичних впливів і адаптації Федерального агентства з навколишнього середовища КОМПАСС, який оформляє концептуальні пропозиції щодо подальшого розвитку і реалізації Стратегії, і консультує Федеральний уряд Німеччини щодо клімату та адаптаційної політики; Сервісний Кліматичний центр, що призначений для активного поширення знань про зміну клімату; Потсдамський Інститут досліджень підвищення сталого розвитку, який має на меті впровадити цілісне розуміння стійкості в практику та навчання; Альянс Стратегічних Державних агентств (що складається з Федерального управління цивільного захисту та допомоги при стихійних лихах та агентства з технічної допомоги, що орієнтується на об'єднання технічних компетенцій агенств, які беруть участь в адаптації до зміни клімату, з метою розробки відповідних пропозицій щодо заходів.

Потрібно підкреслити, що на Конференції міністрів навколишнього середовища Німеччини, на якій зібралися уповноважені особи федерального рівня та рівня земель, був спеціально створений Постійний комітет з "адаптації до змін кліматичного впливу", на який було покладено обов'язок процесу реалізації Стратегії. Його очолюють представники земель Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія та Федерального міністерства навколишнього середовища Німеччини. Він регулярно інформує про прогрес, досягнутий в реалізації Плану дій.

На основі, зазначених вище документів, були розроблені Регіональні (Länder) адаптаційні стратегії і заходи з адаптації (Баварія, Бранденбург, Гессен, Мекленбург-Передня Померанія, Північний Рейн-Вестфалія, Саксонія, Саксонія-Анхальт, Шлезвіг-Гольштейн, Тюрінгія та ін.). Однак слід зауважити, що не всі землі Німеччини на сьогоднішній момент мають свої стратегії з адаптації до змін клімату, але на даний час триває процес їх розробки (Баден-Вюртемберг, Бремен, Гамбург, Нижня Саксонія, Рейнланд-Пфальц).

Висновки. Таким чином, на даний час в ЄС вже створено ефективний комплекс теоретичних, законодавчих та імплементаційних заходів спрямованих на боротьбу з глобальною зміною клімату Землі. Провідним інструментом у цьому контексті є "Стратегія ЄС зі зміни клімату 2020 та за його межі" яка визначає напрямки, закладає цілі та головні принципи ЄС у цій діяльності. Саме на її основі розробляються національні стратегії та імплементаційні механізми, а й відповідно і елементи системи екологічного врядування у сфері зміни клімату. Німеччина є ефективним "виконавцем" політики ЄС, вона активно здійснює розробку стратегій та впровадження імплементаційних інструментів, як на національному рівні, так і на рівні земель. Імплементаційні інструменти включають: нормативно-правову базу, інституції (на рівні федерації, регіону), аналітичне забезпечення (веб-сайти різної спрямованості), науковий супровід, різні форми громадського залучення. Перший досвід їх реалізації вказує на ефективність багатьох елементів, що перетворюють Німеччину на лідера в боротьбі зі зміною клімату Землі, не лише в ЄС, а й в усьому світі.

Предметом подальших розвідок має стати вивчення можливості адаптації та запровадження позитивного досвіду Німеччини в Україні.

Список використаних джерел.

- Грицяк І.А. Особливості європейського управління на національному рівні: методичний аспект [Текст] / І.А. Грицяк // Стратегічні пріоритети. - 2007. - N 1. - с. 165-172
- Микієвич М. М. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. / М. М. Микієвич, Н. І. Андрусевиц, Т. О. Будякова. - Львів, 2004. - 256 с.
- Право Європейського союзу: підруч. / за ред. О.К. Вишнякова. - Одеса: Фенікс, 2013. - 883 с.
- Adaptation Action Plan of the German Strategy for Adaptation to Climate Change [Електронний ресурс] // adopted by the German Federal Cabinet /on 31st August 2011. - Режим доступу http://www.bmub.bund.de/fileadmin/bmu-import/files/pdfs/allgemein/application/pdf/aktionsplan_anpassung_klimawandel_en_bf.pdf . Назва з екрана.
- Council Decision concerning the approval, on behalf of the European Community, of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change and the joint fulfilment of commitments thereunder. [Електронний ресурс] // 2002/358/EC. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002D0358> - Назва з екрана.
- Communication from the Commission "Limiting Global Climate Change to 2 degrees Celsius - The way ahead for 2020 and beyond" [Електронний ресурс] // [COM (2007) 2 final.- Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/128188_en.htm . - Назва з екрана.
- Commission Communication of 9 February 2005 "Winning the battle against global climate change" [COM(2005) 35 - Official Journal C 125 of 21 May 2005] / [Електронний ресурс] . - Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/128157_en.htm - Назва з екрана.
- Country Report: Assessment of climate change policies in the context of the European Semester [Електронний ресурс] // Robert Schachtschneider/ Ecologic Institute - eclareon - Germany, Berlin, June 2013. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/g-gas/progress/docs/de_2013_en.pdf . - Назва з екрана.
- Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02003L0087-20090625> . - Назва з екрана.
- German Strategy for Adaptation to Climate Change [Електронний ресурс]// adopted by the German federal cabinet/ on 17th December 2008. - Режим доступу: http://www.bmub.bund.de/fileadmin/bmu-import/files/english/pdf/application/pdf/das_gesamt_en_bf.pdf . - Назва з екрана.
- Green Paper - Adapting to climate change in Europe - options for EU action [476 KB] COM(2007) 354, June 2007. - [Електронний ресурс] . - Режим доступу: http://ec.europa.eu/green-papers/index_en.htm . - Назва з екрана.
- IPCC Report: 'severe and pervasive' impacts of climate change will be felt everywhere [Електронний ресурс] //UN and climate change, 2014. - Режим доступу: <http://www.un.org/climatechange/blog/2014/03/ipcc-report-severe-and-pervasive-impacts-of-climate-change-will-be-felt-everywhere/> . - Назва з екрана.
- 2030 framework for climate and energy policies [Електронний ресурс] // The European Commission / Climate action / 2030 framework for climate and energy policies. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/2030/index_en.htm . - Назва з екрана.
- Kyoto Protocol to the United Nations framework convention on Climate change [Електронний ресурс] // United Nations 1998. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/forests/docs/kpeng_en.pdf . - Назва з екрана.
- Lerum Boasson E. EU Climate Policy Industry, Policy Interaction and External Environment / E. Lerum Boasson, J. Wettestad. - Norway: CICERO Center, 2013. - 236 с.
- The 2020 climate and energy package [Електронний ресурс] // The European Commission / Climate action / The 2020 climate and energy package. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/package/index_en.htm . - Назва з екрана.
- United Nations framework convention on Climate change [Електронний ресурс] // United Nations 1992. - Режим доступу: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> . - Назва з екрана.
- Roadmap for moving to a low-carbon economy in 2050 [Електронний ресурс] // The European Commission / Climate action / Roadmap for moving to a low-carbon economy in 2050. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm . - Назва з екрана.
- Rannow S. Managing Protected Areas in Central and Eastern Europe Under Climate Change (Advances in Global Change Research) Hardcover / S. Rannow, M. Neubert. - Springer 2014. - 308 p.
- White Paper - Adapting to climate change: Towards a European framework for action [Електронний ресурс] // [80 KB] COM(2009), 147, April 2009.- Режим

доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0147:FIN:EN:PDF>- Назва з екрана.

References.

1. Hrytsyak I.A. Osoblyvosti yevropeys'koho upravlinnya na natsional'nomu rivni: metodychnyy aspekt [Tekst] / I.A. Hrytsyak // Stratehichni priorityty. - 2007. - N 1. - s. 165-172
2. Mykiyevych M. M. Yevropeys'ke pravo navkolysni'oho seredovyscha: navch. posib. / M. M. Mykiyevych, N. I. Andrusevych, T. O. Budyakova. - L'viv, 2004. - 256 s.
3. Pravo Yevropeys'koho soyuzu: pidruch. / za red. O.K. Vyshnyakova. - Odesa: Feniks, 2013. - 883 s.
4. Adaptation Action Plan of the German Strategy for Adaptation to Climate Change [Elektronnyy resurs] // adopted by the German Federal Cabinet /on 31st August 2011. - Rezhym dostupu http://www.bmub.bund.de/fileadmin/bmu-import/files/pdfs/allgemein/application/pdf/aktionsplan_anpassung_klimawandel_en_bf.pdf . Nazva z ekrana.
5. Council Decision concerning the approval, on behalf of the European Community, of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change and the joint fulfilment of commitments thereunder. [Elektronnyy resurs] // 2002/358/EC. - Rezhym dostupu: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002D0358> - Nazva z ekrana.
6. Communication from the Commission "Limiting Global Climate Change to 2 degrees Celsius - The way ahead for 2020 and beyond" [Elektronnyy resurs] // [COM(2007) 2 final.- Rezhym dostupu: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/128188_en.htm . - Nazva z ekrana.
7. Commission Communication of 9 February 2005 "Winning the battle against global climate change" [COM(2005) 35 - Official Journal C 125 of 21 May 2005] / [Elektronnyy resurs] . - Rezhym dostupu: http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/128157_en.htm - Nazva z ekrana.
8. Country Report: Assessment of climate change policies in the context of the European Semester [Elektronnyy resurs] // Robert Schachtschneider/ Ecologic Institute - eclareon - Germany, Berlin, June 2013. - Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/clima/policies/g-gas/progress/docs/de_2013_en.pdf . - Nazva z ekrana.
9. Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TEXT/?uri=CELEX:02003L0087-20090625> . - Nazva z ekrana.
10. German Strategy for Adaptation to Climate Change [Elektronnyy resurs]// adopted by the German federal cabinet/ on 17th December 2008. - Rezhym dostupu: http://www.bmub.bund.de/fileadmin/bmu-import/files/english/pdf/application/pdf/das_gesamt_en_bf.pdf . - Nazva z ekrana.
11. Green Paper - Adapting to climate change in Europe - options for EU action [476 KB] COM(2007) 354, June 2007. - [Elektronnyy resurs] . - Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/green-papers/index_en.htm . - Nazva z ekrana.
12. IPCC Report: 'severe and pervasive' impacts of climate change will be felt everywhere [Elektronnyy resurs] //UN and climate change, 2014. - Rezhym dostupu: <http://www.un.org/climatechange/blog/2014/03/ipcc-report-severe-and-pervasive-impacts-of-climate-change-will-be-felt-everywhere/> . - Nazva z ekrana.
13. 2030 framework for climate and energy policies [Elektronnyy resurs] // The European Commission / Climate action / 2030 framework for climate and energy policies. - Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/clima/policies/2030/index_en.htm . - Nazva z ekrana.
14. Kyoto Protokol to the United Nations framework convention on Climate change [Elektronnyy resurs] // United Nations 1998. - Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/clima/policies/forests/docs/kpeng_en.pdf . - Nazva z ekrana.
15. Lerum Boasson E. EU Climate Policy Industry, Policy Interaction and External Environment / E. Lerum Boasson, J. Wettestad. - Norway: CICERO Center, 2013. - 236 s.
16. The 2020 climate and energy package [Elektronnyy resurs] // The European Commission / Climate action / The 2020 climate and energy package. - Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/clima/policies/package/index_en.htm . - Nazva z e
17. United Nations framework convention on Climate change [Elektronnyy resurs] // United Nations 1992. - Rezhym dostupu: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> . - Nazva z ekrana.
18. Roadmap for moving to a low-carbon economy in 2050 [Elektronnyy resurs] // The European Commission / Climate action / Roadmap for moving to a low-carbon economy in 2050. - Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm . - Nazva z ekrana.
19. Rannow S. Managing Protected Areas in Central and Eastern Europe Under Climate Change (Advances in Global Change Research) Hardcover / S. Rannow, M. Neubert. - Springer 2014. - 308 p.
20. White Paper - Adapting to climate change: Towards a European framework for action [Elektronnyy resurs] // [80 KB] COM(2009), 147, April 2009.- Rezhym dostupu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0147:FIN:EN:PDkrana> . - Nazva z ekrana.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"